

Omgaan met verschillen tussen leerlingen

In het kader van een Comeniusproject dat door de Europese Commissie is gesubsidieerd, is onderzoek gedaan naar hoe je kunt omgaan met verschillen tussen leerlingen in het onderwijs. Er is op meerdere aspecten ingezoomd. Wij kijken in dit artikel echter uitsluitend naar de culturele diversiteit en hoe je daar in het onderwijs rekening mee kan houden. Hoewel niet gericht op bewegingsonderwijs, kunnen we met de aanbevelingen wel ons voordeel doen.

Redactie: Hans Dijkhoff

De aanname is dat moeilijkheden die kinderen ervaren, veroorzaakt worden door de manier waarop scholen op dit moment zijn georganiseerd, door de opbouw van het curriculum en door de lesmethodieken. Dit leidt tot de gedachte dat scholen moeten worden hervormd en dat de pedagogische uitgangspunten en attitude bijgesteld moeten worden zodat scholen positief gaan staan ten opzichte van de verschillen tussen leerlingen. Op basis daarvan is lesmateriaal ontwikkeld.

Culturele diversiteit

Bovenop de culturele diversiteit die inherent is aan de verschillende nationale identiteiten in de Europese Unie, ervaren leerkrachten in Europa steeds meer een toename van de heterogeniteit in de klas. De continue toename van het aantal immigranten en vluchtelingen, en het sociale doel om alle leerlingen in dezelfde school aan het onderwijs deel te laten nemen, dus ook kinderen met speciale behoeften, veroorzaakt dat leraren geconfronteerd worden met sociaal, cultureel en etnisch verschillende leerlingen, waardoor zij moeten omgaan met steeds meer heterogene klassen. (EC, 2003:http://education/policies/2010/doc/working-group-report_en.pdf)

Hoe sommige Europese leraren diversiteit ervaren

In het kader van dit onderzoek is aan 35 leraren uit het basisonderwijs (vijf uit ieder van de zeven deelnemende landen) gevraagd: "Hoe verschillend zijn jouw leerlingen?". Ze kwamen samen tot twaalf verschillen tussen leerlingen. Wij groepeerden ze in vier hoofdcategorieën:

- de eerste twee betreffen de invloed die verschillende achtergronden en omgevingen op de ontwikkeling van kinderen hebben: A. culturele achtergrond, en B. de klassensituatie

- de volgende twee betreffen de invloed van de individuele eigenschappen van de student: C. persoonlijkheid, en D. rijpheid (Bartolo e.a., 2005).

A Culturele achtergrond

Familie en thuis

Leraren zagen dat kinderen verschillen in hun gedrag en behoeften door de samenstelling van hun gezin, de gezinssituatie, de sociaaleconomische thuissituatie. Zij moeten daarmee leren omgaan.

Geslacht

Sommige leraren beschreven verschillen in hun ervaringen met het gedrag van jongens en meisjes en hoe dit verschillende didactieken nodig maakte.

Etniciteit en subculturen

Leraren vermeldden meer heterogeniteit vanwege mobiliteit van families, aankomst van vluchtelingen. Dit leidde er toe, dat men behoefte had kennis te krijgen omtrent verschillende levensstijlen, talen en religie. Een leerkracht wees op het feit dat kinderen zelfs binnen één dorp uit rivaliserende groepen kunnen komen, waardoor je beducht moest zijn voor mogelijke conflicten.

B De Klassensituatie

Instromers

Veel leerkrachten gaven aan dat de komst van nieuwe kinderen in de klas een probleem kan veroorzaken. Of ze nu komen door verandering van klas of door verandering van school (verhuizing van waar ook uit de wereld).

Individuele goede en kwade dagen

Een leraar merkte op dat een kind zijn goede en kwade dagen kan hebben. Het heeft op die dagen een andere benadering nodig.

Wisselende groepsamenstelling in de loop van het jaar of per jaar

Een docent die aan meerdere klassen les gaf, merkte op dat er ook verschillen waren tussen de niveaus van een hele groep/klas. De ene klas past zich bijvoorbeeld heel makkelijk aan aan een leraar, terwijl de andere weerbarstig is.

C Persoonlijkheid (interesse en gedrag, leerstijl en sociaal-emotionele betrokkenheid)

Het karakter van de leerling, mate van volwassenheid

Er zijn leraren die in willen spelen op het karakter, de persoonlijkheid van het kind. Zo was er een leraar die bij verschillende kinderen anders reageerde op het gebied van pesten, afhankelijk van de aard en persoonlijkheid van het kind.

Motivatie en interesse

Heel vaak worden motivatie en interesse van de leerling genoemd. Een leraar beschreef een kind "het is nog steeds een grote uitdaging

Zomaar een klas in de Randstad

om dit kind gemotiveerd te krijgen om te gaan werken... Hoewel we hem soms één-op-één hulp geven is er nog steeds een slot waarvan we de sleutel niet hebben gevonden." Een andere noemde de speciale interesse van een jongensklas: "Ik heb jongens, dus het gaat meestal om voetbal. Ik probeer alle namen te kennen en in het weekend naar het voetbal te kijken. Dan kan ik er maandag met ze over praten."

Gedrag

Hoewel het allemaal ervaren leerkrachten waren, waren ze toch bezorgd over het gedrag van sommige kinderen die weigeren tijdens de les mee te doen. Dit gedrag had volgens de leerkrachten soms te maken met de huiselijke omstandigheden, maar soms ook met het geslacht. Ieder had zijn eigen manieren om daar mee om te gaan.

Leerpatronen en meervoudige intelligenties

Sommige leraren hadden een cursus gevolgd in het omgaan met verschillende leerstijlen. Ze merkten ook op dat er verschillen zijn tussen kinderen wat betreft de beheersing van de vakken. De ene kan goed zijn in wiskunde en minder in taal, terwijl de ander niets van leren moet hebben, maar uitblinkt in sport.

Speciale behoeften

Sommige leraren hadden kinderen in de klas met speciale behoeften. Zij werkten vaak samen met een klassenassistent. Andere leraren gaven aan dat ze meer wilden weten over zaken als dyslexie.

D Niveaus van rijpheid

Verschillende rijpheidsniveaus in fysieke ontwikkeling, taal en lezen

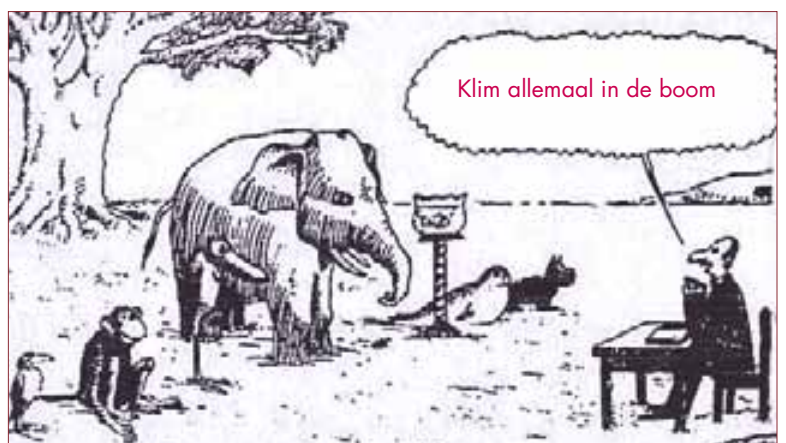
Voornamelijk leraren in de onderbouw beschreven grote verschillen tussen kinderen voor wat betreft de schoolrijpheid.

Dit had zowel te maken met de psycho-motorische ontwikkeling als met de cognitieve en taalontwikkeling.

Verschillende niveaus van bekwaamheid

De leraren gingen zorgvuldig om met het beschrijven van hoogbegeefde of zwakke leerlingen. Ze beschreven ze meestal in termen van "zij die nieuwe begrippen snel leren" versus "zij die meer uitleg en herhaling nodig hebben om een begrip te bevatten". Termen als slim en dom werden niet gebruikt.

Karaktertrekken van leerlingen die het leren in de klas beïnvloeden (Tomlinson): De grote verschillen die leraren ervaren zijn ook in de Verenigde Staten onderzocht. Een voorstander van gedifferentieerd onderwijzen in de USA, Tomlinson (e.g. 2003), heeft de meeste hierboven beschreven verschillen ook geconstateerd, maar beschrijft ze op een andere manier. Zij legt de nadruk op het begrijpen van de verschillende culturen waarmee een leerling te maken heeft. Dat kun je gebruiken als een strategie om positieve leeromgevingen te creëren; ze beschrijft het klaslokaal als leeromgeving; en ze onderscheidt vier karaktertrekken bij de leerling. In het kader op pag. 8 zijn de karaktertrekken en de leeromgeving beschreven.

Tomlinsons definitie van 'leerlingen culturen', 'leeromgeving' en de vier karaktertrekken: interesse, leerprofiel, gevoel en rijpheid

(Tomlinson, 2003, pp. 3-4, 5, & 40)

Leerlingen culturen. Werk er voortdurend aan om op de hoogte te geraken van de culturen van de leerling, de taal en de omgeving. Wat is waardevol in de wereld van de leerling? Welke familierollen en relaties zijn belangrijk? Welke feesten worden er gevierd? Hoe beïnvloedt de eigen taal het leren van Nederlands als dat niet de eigen taal is? Elk nieuw gegeven kan aanleiding zijn het onderwijs meer responsief en boeiend te maken (p. 40).

Leeromgeving heeft te maken met werken in de klas maar ook met het uiterlijk en de organisatie van het lokaal. Klassenregels, inrichting van de klas (groepjes of rijen), regels over vingers opsteken, klassenmanagement, plaskettingen, etc. zijn onderdeel van de leeromgeving. Waar het eigenlijk om gaat is de stemming, de sfeer in de klas. Is het een klas waarin kinderen serieus aan het werk kunnen en een werksfeer hangt, of is er veel verloren tijd en wordt werk gezien als verplichting en saai. Is er respect voor iedereen in de klas, of lijkt het er op dat er favoriete leerlingen zijn zowel van de leerkracht als van de medeleerlingen. (p. 5)

Interesse heeft betrekking op die onderwerpen of behoeften die nieuwsgierigheid en enthousiasme opwekken. Dit zijn aspecten van leren die leerlingen motiveren om dingen te willen weten, kunnen en begrijpen. Leerlingen hebben bepaalde interesses. Op school kunnen ze ook in nieuwe onderwerpen geïnteresseerd raken. Goede leerkrachten proberen dus aanwezige interesses rijker te maken en nieuwe gebieden aan te boren. Leerlingen die de gelegenheid krijgen hun eigen interesses te verdiepen zijn gemotiveerder en willen langer leren. (Csikszentmihalyi, 1990; Maslow, 1962; Sousa, 2001; Wolfe, 2001). (p.3)

Leerprofiel heeft betrekking op hoe een leerling het best leert. Voorkeuren voor leren worden gevormd door een geheel van overlappende en geschakelde leerlingfactoren. Dit zijn onder andere: leerstijl, intelligentie, cultuur en geslacht. Als er in de klas meerdere manieren van leren worden ondersteund is het waarschijnlijk dat leerlingen effectiever en efficiënter zullen leren. (Campbell & Campbell, 1999; Sternberg, Torff & Grigorenko, 1998; Sullivan, 1993). (p.3)

Gevoel gaat over hoe leerlingen over zichzelf denken, hun werk en hun plaats op school (in de klas). De ene leerling wordt ergens enthousiast en succesvol door, terwijl het de ander ontmoedigt. Een leraar in een gedifferentieerde klas reageert zowel op de emoties en gevoelens van leerlingen als wel op de intellectuele activiteiten. Zij zijn eigenlijk onlosmakelijk met elkaar verbonden. Een leerling met een positief gevoel zal beter leren dan een leerling met een negatief of neutraal gevoel. (Given, 2002; Wolfe, 2001). Inspelen op het gevoel van leerlingen is de belangrijkste impuls om leerlingen te helpen meer betrokken en succesvol te leren. (p.4)

Rijpheid heeft betrekking op kennis, inzicht en vaardigheden van leerlingen in relatie tot bepaalde leerstof of een bepaald leerjaar. De algemene cognitieve stand van zaken beïnvloedt de rijpheid, maar deze wordt ook beïnvloed door wat een leerling hieraan voorafgaand heeft geleerd, door ervaring, houding ten opzichte van school, een geestesgesteldheid. Dit model van differentiatie gebruikt de term rijpheid liever dan bekwaamheid omdat bekwaamheid absoluut, onbeïnvloedbaar, klinkt, terwijl rijpheid afhankelijk kan zijn van tijd, onderwerp en omstandigheden. Alleen als een leerling werkt op een niveau dat zowel uitdagend als doenlijk is vindt leren plaats (Howard, 1994; Jensen, 1998; National Research Council, 1999; Sousa, 2001; Vygotsky, 1962, 1978; Wolfe, 2001). Daarom, als er meerdere rijpheidsniveaus in een klas aanwezig zijn, moet de complexiteit van het werk dat kinderen moeten doen ook variëren (p.3).

Je bewust zijn van de rol van het sociale milieu in relatie tot de leerhouding op school

Deze paragraaf gaat over de manieren waarop de cultuur het leren van kinderen beïnvloedt, en het risico om kinderen van sociaal lagere milieus uit te sluiten van onderwijs en andere sociale activiteiten.

Verschillen in cultuur als mogelijke hindernis bij het leren

Als er een groot verschil is tussen de cultuur thuis en de cultuur op school kan dit een grote invloed hebben in de mogelijkheden van een kind om te leren. Artikel 2 van de United Nations Conventie van de Rechten van het kind beschrijft 10 aspecten die kunnen leiden tot discriminatie:

Landen dienen de rechten van het kind die zijn vastgelegd in de conventie te respecteren en te verzekeren binnen hun jurisdictie en zonder een enkele vorm van discriminatie, onafhankelijk van ras, kleur, sekse, taal, geloof, politiek of opinie, etnische of sociale afkomst, eigendom, handicap, geboorte of andere status van het kind, zijn of haar ouders of voogd.

Iedere discriminatie gebaseerd op sekse, ras, kleur, etnische of sociale afkomst, genetische kenmerken, taal, geloof of overtuiging, politieke of elke andere opinie, lid van een nationale minderheid, eigendom, geboorte, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid is verboden.

www.europarl.eu.int/charter/pdf/text_en.pdf

Artikel 21 van de Charter of Fundamental Rights of the European Union voegt er nog een paar aan toe: Al deze aspecten zijn onderdeel van de culturele verschillen die invloed hebben op het zelfbeeld van het kind als iemand die leert, en ook op zijn waarden en manieren om om te gaan met verschillende kennisgebieden en vaardigheden.

Veel kinderen uit andere culturen komen op school met een taal en cultuur die volledig verschilt van de schoolcultuur. Deze verschillen veroorzaken dat leerkrachten de mogelijkheden van een kind onderschatten of verkeerd inschatten. Om alle kinderen gelijke

Respect voor elkaar, hier extra belangrijk

mogelijkheden te geven om in het onderwijs te slagen, moeten leerkrachten zich niet alleen bewust zijn van wat kinderen moeten leren, maar ook van de kennis en vaardigheden die de kinderen meenemen van hun taalkundige en culturele achtergrond. (Cummins, 1986; Fillmore & Snow, 2002; Genesee, 1994; Moll, Amanti, Neff, & Gonzalez, 1992). (Park & King, 2003, p.1)

Er is vastgesteld dat, terwijl de globalisering leidt tot een wereldwijde cultuur, er tegelijkertijd meer begrip komt voor de rijkheid van de verschillende culturen en het belang van je eigen cultuur hebben voor de ontwikkeling van een gezond zelfbeeld: We maken de paradoxale situatie mee, dat de culturele verschillen in onze geglobaliseerde en op informatie gerichte samenleving waarschijnlijk kleiner zijn dan op andere momenten van de geschiedenis. De communicatiemedia leggen een cultureel model op en zijn echte 'fabrieken' van culturele assimilatie of liever veel-sporigheid. Toch is het hervinden van de culturele identiteit en de vraag naar erkenning daarvan groter dan ooit (Bolívar, 2002).

Socialisatie

Scholen worden nog steeds gezien als instituten waar kinderen gesocialiseerd moeten worden volgens de overheersende cultuur van het land. Met de groeiende multiculturaliteit van de moderne samenlevingen staan ze nu voor de taak individuen uit een grote verscheidenheid aan culturen met elkaar te laten omgaan en van elkaar te laten leren. De Europese gemeenschap is ontegenzeggelijk een multiculturele maatschappij. Zij werd hierin voorafgegaan door Canada. Hieronder volgt de Canadese beschrijving van het begrip multiculturaliteit:

De Canadese multiculturaliteit gaat er vanuit dat iedereen gelijk is. Multiculturaliteit garandeert dat alle burgers hun eigen identiteit kunnen behouden, trots kunnen zijn op hun voorouders en het gevoel hebben ergens bij te horen. Het elkaar accepteren zorgt er voor dat Canadezen zich veilig voelen en zelfvertrouwen hebben, daardoor zijn ze opener ten opzichte van andere culturen. De Canadese ervaringen tonen dat multiculturaliteit bijdraagt aan

harmonie tussen de verschillende rassen en bevolkingsgroepen. Hierdoor wordt ook gettovorming, haat, discriminatie en geweld ontmoedigd. Door multiculturaliteit erkent Canada de mogelijkheden van alle Canadezen, moedigt ze aan te integreren in hun maatschappij en actief deel te nemen aan de sociale, culturele, economische en politieke activiteiten. (www.canadianheritage.gc.ca/progs/multi/what-multi_e.cfm)

Slot

In dit artikel is beschreven wat de rol van culturele diversiteit is in het onderwijs. De tekst komt uit het handboek *Omgaan met verschillen tussen leerlingen*. Er staat nog veel meer beschreven over diversiteit, maar in het kader van dit topic is alleen de culturele diversiteit eruit gelicht.

Dit handboek is geschreven vanuit de volgende uitgangspunten:

- de behoefte aan een constructivistische benadering van onderwijs, die uitgaat van het willen begrijpen van de leerlingen, hun achtergrond (cultureel en persoonlijk), hun interesse, leerstijlen en niveaus van rijpheid (eerder verworven kennis en vaardigheden)
- de behoefte om het curriculum te doorgronden, zodat men het kan aanpassen aan de mogelijkheden en behoeften van de leerling, zodat het leren betekenisvol en succesvol wordt.

In dit handboek is gedifferentieerd lesgeven gezien als een instrument om inclusief en kwalitatief onderwijs voor allen te bewerkstelligen.

Het complete pdf is te vinden op: http://www.velon.nl/nieuws/97/omgaan_met_verschillen_tussen_leerlingen

Literatuur

- Bartolo, P.A., Humphrey, N., Mol Lous, A., & Wetso, G.M. (2005). 'European Teachers' Concerns and Experiences in Responding to Diversity in the Classroom'. In M. Snoek, A. Swennen, and J. de Valk (Eds.), *Teachers and their Educators – Standards for Development: Proceedings of the 30th Annual Conference ATEE*, Amsterdam 22-26 October 2005. (Available on: www.atee2005.nl/download/papers/04_bc.pdf)
- Tomlinson, C. A. (1999). *The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners*. Alexandria, VA: ASCD.
- Tomlinson, C. A., & Cunningham Edison, C. (Eds.) (2003). *Differentiation in practice: A resource guide for differentiating curriculum Grades K-5*. Alexandria, VA: ASCD.

Foto's: Hans Dijkhoff

Correspondentie:

hans.dijkhoff@kvlo.nl